

Aaerne, særlig om Efteraaret, naar de gaar ind; thi da er de villige til at bide, og der kan tattes i Spandfulde saavel fra Baad som fra Aabredde, hvor selve Strømmen gaar nær ind til Brinken. Sker Tatningen fra Land, bruger man en kort Medestang, men der gaar flere tabt, end naar der tattes fra Baad.

Naar Vandene er tilfrosne hugges der Hul i Isen, og her stikkes der mange Aal; i de senere Aar har mangan arbejdsløs hentet sig en Hjælp til Husholdningen.

Endnu skal nævnes, at der undertiden kommer Stør ind i de vestjyske Aaer, men de bliver standset i deres Vandringer af Vandmøllerne, da de ikke formaar at springe over Sluseværket, saadan som Lakse kan. Ved Nørholms Mølle er der adskillige Gange bleven skudt Stør, og det er ikke ret mange Aar siden og med ganske kort Mellemrum, at der blev skudt et Par. Ved Alslev Mølle blev der fanget en mindre Stør for ca. 50 Aar siden. En meget stor Stør paa 240 Pund blev for nogle Aar siden fanget i Varde Aamunding ved Myrtue.

Smaafiskeriet i gamle Dage.

Af Lærer *J. K. Nielsen*, Grindsted.

Fiskeriet i Grindsted Aa og Smaavandsløbene paa Heden er nu ganske uden Betydning. I ældre Tid, da Fordringerne til Levemaaden ikke var saa store som nu om Stunder, afgav det sine Steder et lille velkomment Bidrag til Husholdningen. Af flere Aarsager var Fiskebestanden da mere omfattende. Grundvandet stod i det hele højere, da Afledningen ikke var saa gennemført. Vandløbene gik i Slyngninger gennem Engene; store, dybe Huller opstod,

hvor Retningen forandredes, og da der sjælden eller aldrig rensedes op i Løbene, havde Fiskene bedre Betingelser for at finde Føden og for at skjule sig for Menneskenes Efterstræbelser. Nu er Løbene som oftest ligede, og Rensning bliver foretaget et Par Gange hver Sommer og efterkontrolleret. Desuden bliver Vandet taget op ved Stemmeværk og fra Kanaler ført ud over Engene i Smaarender, hvor Fiskeyngelen ødelægges. Krager har travlt ved disse Smaarender, og andre Fugle ses ogsaa fiskende her.

Grindsted Aa dannes af to Strømme, der kommer fra Vandskellet længere Øst paa og løber sammen ved Løvlund Mølle. Den sydligste gaar under Navn af Grene Aa. Sandknog hindrede Vandets Løb i sin Tid, saa der Øst for den gamle Grene Kirke dannedes en Sø, hvor Aalen formentlig havde gode Vækstbetingelser, i al Fald drev herfra i Eftersommeren en Del Aal Vest paa. John Møller beretter, at der 1688 fandtes 2 Aalegaarde ved en Gaard i Løvlund, endvidere havde en Gaard i Utoft Aalefang. I Dal fandtes paa samme Tid 2 Selvejergaardmænd, der havde hver et Aalefang. Desuden fandtes et Aalefang i Modvig, der ejedes af Peder Munch, i Horsbøl og Morsbøl fandtes ogsaa Gaarde med Aalefang. Aalefangst var beskattet, men efter John Møller opkrævedes ingen Afgift af de her nævnte Aalegaarde.

Fra Udskiftningstiden gaar det Sagn, at Pastor Sølling, der var meget virksom for at faa Jorderne udskiftet (Søllingdal og Kathrinebjerg i Hejnsvig har Navn efter denne Præst og hans Hustru), sørgede for, at Præstegaarden i Grindsted af Hensyn til Aalefiskeriet fik udlagt Eng paa begge Sider af Aaen. Den til Degnen henlagte Eng kom, skønt den kun udgjorde godt 3 Skpr. Land, ligeledes til at ligge paa begge Sider af Aaen, for at han kunde faa Lejlighed

til at snappe de Aal, der smuttede fra Præsten. Degnens Eng laa lidt Vest for Byen.

I 1802 anlægger to Lodsejere, nemlig Christen Pedersen af Sønderby og Morten Pedersen af Dal en „Vandstemning“ i Grindsted Aa for at kunne sætte Vandet over deres Enge „i de Tider af Aaret, som man kunde synes, det kunde være til Nytte for Engen.“ Saa vidt nu kan skønnes, har de paagældende Englodder ikke været meget forskellige i Størrelse, men Chr. Pedersen paatager sig baade Anlægget og Vedligeholdelsen af Stemmeværket mod at anlægge og drive et Aalefiskeri ved Stivningen. Desuden afgiver han til M. Pedersen aarlig 8 Pund Aal, et Vidnesbyrd om, at Aalefangsten paa den Tid har haft en ikke ringe Værdi. Stemmeværket er for længe siden gaaet til, dog ses endnu i Aaen mindre Levninger af Pælene. — I en Fodnote paa Kontrakten hedder det i 1879, at Stemmeværket er for mange Aar siden borttaget, hvorfor de daværende Ejere af de omtalte Enge faar Heftelsen udslettet af Pantebogen.

En Del Aal fangedes med Algjer (Aalejern). Saaledes gik Gaardejer Peder Chr. Bertelsen, Sønderby, en Søndag og fiskede i Præstens Eng, da denne kom fra Sogns. Præsten var I. S. Schmidt (Præst i Grindsted 25. Oktbr. 1840 til 21. Aug. 1850). Vejen til Grene Kirke gik den Gang Syd for Aaen, og nu kom Præsten ved Middagstid kørende hjem. Han gjorde Holdt ved Broen og raabte paa Per Christian. Denne kom hen paa Vejen til ham, og Præsten spurgte: „Hvad er det, De har der?“ Ja, det var da en Algjer. „Lad mig se den,“ sagde Præsten og stak den til sig, hvorpaa han fortsatte: „Nu kan De komme over til mig i Eftermiddag, saa kan vi tales ved om det Fiskeri.“ „De skal a,“ svarede Per Christian, „u saa ka Hr. Paster følle mæ mæ hjem, dæ sto dje Sow,

dæn haa gawen u vradt i wo Katøfler æ hiel Faa-meje. No haa vi lot æn ind.“ Saa blev Følgen, at enhver fik sit uden Erstatning til nogen af Siderne. At det var Fiskeriet, Præsten tænkte paa, og ikke Hviledagens Helligholdelse ses af, at han ofte tog en Sæk Korn med til Løvlund Mølle, der laa ved Vejen til Grene, og mens Præsten var i Kirke, maatte Møllersvenden male Kornet.

Ogsaa i andre mindre Vandløb var der den Gang en Del Fisk, saaledes i en „Rond“, der dannede Afløb mod Vest for en Del af Sønderby Mose. Her fandtes i „æ Plomber“ (de dybeste Huller) en Mængde Gedder og Aal, men velsmagende var de ikke. Kødet havde Smag efter Mosen. I Engmosebæk, der gik i Nordheden, var Fiskene bedre. Her var ude mod Øst „Masser af Fisk i æ Plomber“.

En ung Mand, Morten Eskildsen, der opholdt sig i sit Hjem i Hinnum, satte da en Ruse i Bækken, og i Aalens Vandretid gik han hver Morgen de ca. 3 km ud i Heden for at tømme Garnet. Han kunde da have en Slant Aal med hjem paa $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ Skæppe. Da Mads Gregersen, Hinnum, gik med Faar i Heden, hændte det, at J. K. Mortensen med sine to Brødre kom ud til Bækken til „æn Høl“, som de stemte Vandet op for og tømte. Bunden af Høllet kunde da vryle af Aal. Fiskerne havde med sig tre store Træspande. Fangsten kunde være halvtredie Spandfuld. Hyrdedrenge fandt ogsaa paa at inddæmme „en Høl“ i Bækken, øse Vandet af og tage Fiskene med Hænderne. Endnu henimod forrige Hundredaars Slutning benyttedes denne Fiskemaade, men efterhaanden med ringere og ringere Udbytte. Indtraf der en Sommer en længere Tørkeperiode, gik Bækken tør, og Aalen søgte da at bjærge Livet i eler under de fugtige Brinker, hvor Drengene da fik

fat i dem med Hænderne. I de smaa, lavvandede og nu til Dels udtørrede Hedesøer fandtes Gedder. Naar Isen om Vinteren havde lagt Bro paa dem, begav Fiskeren sig med en Knippel ud paa Isen. Saa han nu en Gedde under Isen, hærpede han af al Magt Knippelen ned paa den. Selv om Isen holdt, vendte Fisken dog Bugen opad og blev liggende, saa han kunde faa fat i den. Kødet paa en saadan Fisk var noget tør, men det var altid ligesaa spiseligt som af de Skæder og „Rokler“, man fik fra Vesterhavet.

Aaen var dog naturligvis det rigeste Fiskested. Fr. Øhlenschläger meddeler, at Garnene var Hammer, Togger og Vod. Man medede ogsaa Stallinger og Ørreder. „Paa de første er der ingen Skæl, paa de sidste derimod store Skæl.“ Neden for hans Hjem, „æ Buel“ (Boel) i Sønderby havde de en Stivning i Aaen, og her satte de Hammer for at fange Aalene den Tid, da de trak, og helst i mørke Nætter. Der maatte holdes Vagt ved Garnet, der kunde blive fyldt med Grøde, som svømmede i Aaen, og dels maatte det lille Garn tømmes for Fisk af og til. En medbragt Bryggerkedel, der kunde rumme $\frac{1}{2}$ Td., kunde de under gunstige Forhold faa fyldt ved een Nats Fangst. De skiftedes med en Genbo i Modvig til at holde Vagt, men maatte saa dele Udbyttet med ham. Ved Vagten i Engen samledes Ungdommen til. Høet var jo heldigvis indbjerget, saa Græsset ikke nedtraadtes. Efter P. Johnsen, Nollund, er „æ Ham“ den Del af Garnet, der ligger inden i Rusen. Den kaldes ogsaa „æ Kalv“. I en Aa ved Stendrup, en Mils Vej Syd for Grindsted, var der Stallinger, Aborrer, Gedder, Aal og Skaller. Det lille Garn, der sattes i en Stivning, kunde en god Fangstaften snart blive fuld af Fisk, hvorfor det af de Folk, der holdt Vagt, tømtes op i et medbragt Kar. Naar

Garnet var tømt første Gang, og Aalen laa og sma-skede i Karret (aabnede og slog Munden sammen), var det Tegn paa, at der var flere i Vente. Gedder skød man ogsaa med Jagtgevær. Man paastaar, at Fiskene blev bedøvet af Lufttrykket og vendte Bugen i Vejret. Fik den Tid til at sunde sig lidt, kunde de komme til sig selv og stikke af. Man har fanget Gedder paa 9—10 Pund. De største Aal vejede sjældent over et Par Pund. Der var ingen Afsætning paa Fiskene; men „vi fik dem jo sat Vej for“. En Del foræredes bort, men ellers spiste man jo af dem, saa man blev helt led ved dem. — Ved Eg Mølle fangedes ogsaa Aal. Fiskeriet passedes af „æ Fesser“, en gammel tidligere Møllersvend, der for sin Ulejlighed erholdt Halvdelen af Fiskene.

Hans Eskesen, Loft, fortæller, at han i sine unge Aar (for 50—60 Aar siden) sammen med 2—3 andre gik paa Fiskefangst med en Togger, som de slæbte i Vandet med Strømmen. Naar de kom til grunde Steder i Aaen, hævede de Garnet og samlede Fiskene af. Fangsten foregik om Natten i Grindsted Aa, især hen paa Sommeren. Der fangedes Aal, Gedder, Stallinger og Ørred. De kunde blive ved hele Natten til Aalling Bro i Ansager. Ved Ankomsten hertil saa de, at Folk var ved at staa op, hvad man kunde se af, at Skorstenene begyndte at ryge. Nu satte de sig til Hvile lidt paa Engen, og Fiskene deltes. Derpaa begav de sig hjemad, vel nok 1¼ Mil over Heden, bærende Garnet og hver med sin Sæk med Fiskene paa Nakken. Det var undertiden en træls Vandring, og de maatte af og til sætte sig i Lyngen for at hvile.

En særegen Form for Fiskeri var at „bloos“. Det foregik om Natten. Man holdt Blus ud over Vandløbet og fangede Fiskene med Algjer, naar de var

blændet af Lyset. I ældre Tid holdt en Mand et brændende Knippe Lyng paa en Fork ud over Vandet, senere, da man fik Petroleum at kende, hældte man denne Vædske paa en løs Klyne, der ligeledes blev stukket paa en Fork og holdt ud over Vandet. Det gav klarere og stadigere Lys. I Regelen gik en Mand med en Algjer paa hver sin Side af Vandløbet.

Lars Møller i Løvlund og Smed Hans Eskildsen, der boede ved Møllen, havde efterhaanden faaet stor Færdighed i at fange Fisk med Algjer. De gik for det meste ad det nordre Vandløb og havde et Par Karle med fra Møllen, een til at bære Lyngen og Fiskene, og een til at holde Blusset ud over Vandet. I det Øjeblik Fiskene saa Lyset, stod de stille, og nu gjalt det om at bruge Aalejernet behændigt. En Nat kunde de fange 16—20 Pund, mest Ørred, men ogsaa en Del Aal, der benyttedes i Husholdningen.

Ved Krog By gjorde de en „Sløwer“ op til P. Kokborg, hvor de hos Konen, Kok Mari, kunde faa Mjød for Betaling. Undertiden tog de saadan til sig af Varerne, at de blev paavirket, som det hedder nu om Stunder. Kok Mari var ingen almindelig Kvinde. Hun var synsk. Saaledes kom hun engang ind hos Peder Silkeborg og fortalte noget skrækslagen om en Mængde Lys, hun havde set paa Gaardens Mark. Her blev siden Løvlund Station bygget.

For 100 Aar siden ejedes Løvlund Mølle af Lars Hansen Dahl. Han mente at have Ret til Fiskeriet i Grene Aa og gik derfor ud og rev andre Folks Fiskeredskaber op, som fandtes ved denne Strøm. I saa at sige alle Smaarender kunde der fanges Aal. Fra en Sø i Heden Syd for Løvlund gik en Grøft ned forbi Møllen. Her kunde man i en Ruse fange en stor Grydefuld Aal een Nat. Den mest indbringende Fangstplads var tæt Vest for Grene Sø. Her boede

Per Eriksen, og her kunde man altid ved Sammenkomster gøre Regning paa at blive opvartet med Aal, af hvilke de havde en saadan Mængde, at Gaardens Folk ikke regnede den Kost. Smaafolk kunde faa sig en Ret Fisk ved at gaa langs Aaen med en Algjer og stikke i Blinde ned i Vandet. De fleste Fisk blev sønderdelt af Fangstredskabet. Aalen holdt. Dens Skind er sejt, hvorfor det ogsaa brugtes til Plejeløel. Men det er en livlig Fyr og var ikke let at holde i den lille Pose, Fiskeren medbragte, hvorfor adskillige af disse Fiskere puttede Aalens Hoved i deres Mund og bed Nakkehvirvlerne over. Saa kunde man lettere styre den.

En overordentlig dreven Fisker med Algjer var Hans Wollesen fra Jerrig. Han kunde staa og trække 6—7 store Stallinger op af „æn Høl“, hvor Kristian Gejl slet ingen Fisk kunde se. Den sidste medede Ørreder, og det var den eneste Fisk, der var Genstand for Omsætning. Apotheker Ottesen i Grindsted købte dem og udtalte, at de var smukkere end de med Alger fangede, de havde deres kønne, røde Pletter paa Kroppen. En Fangst, der ogsaa foregik i Aaen, maa omtales her, nemlig Odderfangsten. Gamle Engelbrekt og Bertel Donslund var Mestre i denne Virksomhed. Til Jagten hørte en Hund, der kunde opsnuse Brinkerne, hvor Odderen opholdt sig, et Spyd, som blev stukket i Brinken, saa Dyret for ud i Vandet, og endelig en Odderfork, som blev stukket ned om Dyrets Hals eller Krop for at holde det i Vandet, saa det kunde drukne. Undertiden ramtes Odderen af Spydet inde i Aabrinken, og den for da omkring, saa der maatte Kræfter til at holde den. I lige Maade maatte Odderfiskeren, som han kaldtes, være sikker paa Haanden og holde godt fast med Forken, at Dyret ikke undslap. En Vinterdag med

Frost og et Lag Sne paa Jorden saa Meddeleren heraf af de to nævnte Mænd paa Odderjagt. For at komme over paa den anden Side Aaen trak Engelbrekt Støvler og Hoser af og vadede gennem det kolde Vand, der gik ham langt op paa Benet. Han var den Gang i Halvfjerdserne. Efter Fr. Øhlenschläger kan Odderen over Land forandre Opholdssted. Den kan saaledes fra Grindsted Aa gaa over Heden til Sønder Omme Aa.

Omkring 1870 anlagdes Vandingskanaler ved Grindsted Aa, og efter den Tid er Fiskebestanden gaaet tilbage. Stallingen, der før fiskedes Øst for Grindsted, gaar nu ikke engang til Eg By, men træffes først ud ad, hvor Aaen krummer mod Syd. For at give Fiskene bedre Levebetingelser og sætte en Stopper for Lystfiskeres Nedtræden af Græsset, har alle Lodsejere langs Aaen i Grindsted Sogn nu dannet en Forening, der forbyder Fiskeri her af alle uvedkommende.

For nogle Aar siden kom P. Jensen, Eg, en Dag ud i sin Eng. Her saa han en stor Fisk i et Hul i Kanalen. Han jagede den da ud i en lille Grøft, hvor han tog den med Hænderne. Det var en Laks paa 16½ Pund. Omtrent samtidig fangedes paa samme Maade i Eg Enge en anden Laks paa 14 Pund. —

Som alt andet i gamle Dage havde Fiskeriet ogsaa sin Mystik, hvilket vil fremgaa af følgende, der er fortalt af en gammel Mand: „I ældre Tid havde de mere ud af Fiskeriet i Vandløbene. Min Fader satte i hvert Fald megen Pris paa det Fiskeri, han havde i sin Eng ved Brande Aa. Men efterat han var kommen i Strid med sin Nabo, fandtes der ikke en Fisk i den Del af Aaen, der gik gennem hans Eng, og lige ved den nederste Ende af Engen saa han i Aaen en Mængde Fisk, der stod og møvrede og kunde ikke

komme frem. Han henvendte sig da til P. Kraasig (Kragtig) om Raad, og Pejre makkede da noget sammen, som kom i en Sæk. Sækken skulde trækkes i Aaen langs den ene Bred og tilbage langs den anden i min Faders Eng. Han forholdt sig da som ham var anvist, og aldrig saa snart var han færdig, før Fiskestimen stak af op ad Strømmen. Fra den Dag kunde han fange Fisk i sin Eng igen.“
